

VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст. 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

2. Господарський процесуальний кодекс України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 6, ст. 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами: Закон України від 29.06.2023 № 3200-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, № 81, ст. 297. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20#Text>.

4. Цифровізація сучасних бізнес-процесів як вектор нової економічної політики. Збірник наукових праць. За заг. ред. О.В. Шаповалової. Сєверодонецьк: СНУ ім. В. Даля, 2019, 70 с.

5. Кушакова-Костицька Н.В. Електронне правосуддя: українські реалії та зарубіжний досвід. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 103-109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2013_1_20

УДК 340.11(043.2)

Слободська І.А., старший викладач
Жаврук А.В., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського рівня)
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ПОЗИТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ

Положення загальної теорії юридичної відповідальності формується на основі досягнень галузь знань матеріального права. Вплив галузевих процесуальних наук на теорію відповідальності виражається лише в формуванні уявлень про стадії реалізації в межах наявної процесуальної форми.

Заходи юридичної відповідальності застосовуються в усіх галузях права, не є винятком і господарсько-процесуальне право. Розвиток інституту процесуальної відповідальності відбувається в умовах реформування національного судоустрою та судочинства.

Здійснення господарського судочинства забезпечується за допомогою державного примусу к особам, які не виконують своїх процесуальних обов'язків, шляхом застосування окремих видів процесуальної відповідальності.

Судова реформа в частині змін господарсько-процесуального права зумовлює пошук різних дієвих форм господарсько-процесуальних примусів.

Відповідальність – процесуальний засіб забезпечення суб'єктивних прав суб'єктів господарського-процесуального права. Крім того, як відомо, будь-який обов'язок тільки тоді стає мірою належної поведінки, коли йому кореспондує певний вид відповідальності. У сучасній юридичній науці термін «процесуальна відповідальність» є збірним поняттям.

Кожна галузь права характеризується своєю відповідальністю, яка є одним із факторів галузевої самостійності. Так, під відповідальністю у господарсько-процесуальному праві розуміється юридичне зобов'язання суб'єктів процесуальних правовідносин діяти згідно з приписами процесуальних норм або сумлінно здійснювати надані права, не зловживати ними. Саме питання процесуальної відповідальності не було окремим дослідженням в господарсько-процесуальному праві, воно було досліджено в інших галузях права. У працях науковців-цивілістів можна виділити різні точки зору щодо розуміння процесуальної відповідальності. Одні автори, вважають, що процесуальна відповідальність володіє як загальними властивостями юридичної відповідальності, так має й специфічні особливості. Загальні властивості визначаються її родовими ознаками, а специфічні – видовими. Перші походять від змісту юридичної відповідальності. Другі – від особливостей цивільного процесуального права. Інші автори, визначають процесуальну відповідальність, як установлені нормами цивільного процесуального права й забезпечені державним примусом заходи впливу на правопорушника у вигляді покладання на нього обтяжуючих (додаткових) обов'язків або некомпенсуючого позбавлення прав майнового або особистого характеру по здійсненню певних процесуальних дій або застосування інших примусових заходів за здійснення протиправних цивільних процесуальних дій (бездіяльності).

О.Г. Осадча говорить про те, що відмінна риса процесуальної відповідальності як виду юридичної відповідальності полягає в тому, що у даному випадку поняття процесуальної відповідальності містить не тільки всі риси змісту інституту юридичної відповідальності, але також й характерні риси юридичного процесу, що і визначає специфіку процесуальної відповідальності [2]. На підставі аналізу можна зробити висновок, що процесуальна відповідальність є інструментом вирішення завдань, що стоять перед конституційним, цивільним, господарським процесами.

Так варто відзначити визначення господарсько-процесуальної відповідальності О.П. Подцерковним. Під цим терміном вчений розуміє застосування органами судової влади до учасників господарського процесу передбачених законом заходів державного примусу, виражених у формі несприятливих наслідків як процесуального, так й матеріально-правового характеру, за порушення вимог господарсько-процесуального

законодавства [2].

У той же час на сьогодні процесуальне законодавство та судова практика не виробили критеріїв для основного тлумачення не тільки окремого поняття процесуальної відповідальності, а й процесуальної відповідальності у господарсько-процесуальному праві. При аналізі господарсько-процесуальної відповідальності слід зазначити два основних положення.

По-перше, господарсько-процесуальне право є самостійною галуззю та характеризується власним предметом та методом правового регулювання. По-друге, норми господарсько-процесуального права є не технічними правилами поведінки. Господарсько-процесуальна відповідальність має загальні та специфічні ознаки. Як вид юридичної відповідальності визначається особливостями предмету і методу правового регулювання, так і процесуальна відповідальність кваліфікується на окремі структурні дані. Слід погодитися з Н.А. Чечіною у тому, що «це настільки самостійний вид, форма юридичної відповідальності, наскільки система процесуальних норм є часткою, формою соціальних, правових норм. Зміст процесуальної відповідальності похідний від юридичної відповідальності, де господарське процесуальне право похідне від ... права у цілому» [1].

Дискусійним є питання щодо класифікації процесуальної відповідальності на позитивну та негативну. Дана дискусія триває вже багато років, однак, науковці не тільки не прийшли до єдиного розуміння, а й не визначились в критеріях даної класифікації. Зупинимось на дослідженні самої позитивної відповідальності, а саме існує думка Б.Т. Базилева, що «юридична відповідальність є обов'язком особистості суспільного життя діяти відповідно з вимогами правових норм, тобто реальна правомірна поведінка особи права».

Тобто відповідальною людина стає вже в той момент, коли вона попадає у ситуацію, що вимагає від неї прийняття рішення, вибору найбільш оптимального, з погляду суспільних інтересів, варіанта поведінки. Саме тоді на неї покладається обов'язок діяти відповідно до розпоряджень права (позитивна відповідальність), тобто така відповідальність, яка реалізується в правомірній поведінці особистості, але вона може залишитися не реалізованою, якщо суб'єкт відповідальності поводить протиправно.

Позитивна відповідальність проявляється як обов'язок суб'єкта діяти відповідно до вимог процесуальних норм. У свою чергу негативна відповідальність являє собою обов'язок суб'єкта зазнавати обтяження за порушення приписів процесуальних норм.

В юридичній літературі проблеми відповідальності досліджуються в основному в ретроспективному аспекті. Необхідно відзначити, що юридична відповідальність, з тих пір як вона виникла, завжди була

відповідальністю за вчинене протиправне діяння. Як, доречно було зазначено – позитивна та негативна процесуальна відповідальність є різними сторонами одного явища. Також процесуальна відповідальність розуміється, як «властивість особистості, яка виражається в здатності реагувати на зовнішні заходи впливу» [1].

Між тим, правовій науці відомі й інші точки зору щодо позитивної процесуальної відповідальності. А.В. Цихоцький вказує на те, що «підстав для визнання існування позитивної відповідальності не має, так як дана категорія не відображає юридичну реальність» [2]. Також прихильником ідеї про існування тільки негативної відповідальності є М.Й. Штефан, який розуміє господарсько-процесуальну відповідальність як «встановлену нормами господарсько-процесуального права та забезпечених державним примусом засобів впливу на правопорушника» [2].

Натомість Г.Н. Ветрова розуміє позитивну відповідальність як позитивну оцінку правомірної поведінки особи зі сторони держави, заохочення такої поведінки [2]. Виходячи з цього, можна зазначити, що позитивна відповідальність виникає з юридичного обов'язку здійснювати позитивні, корисні для суспільства функції і соціальні ролі та реалізується в регулятивних правовідносинах, в яких зобов'язана сторона знаходиться в стані підконтрольності та підзвітності.

Відповідальність з'являється вже тоді, коли особа приступає до виконання обов'язків, а не тільки при їх невиконанні. У світлі аналізу теорії позитивної відповідальності виділяються висунуті професором В.А. Тарховим тези щодо можливості поширити на позитивну відповідальність загальне визначення про відповідальність як обов'язок здійснювати аналіз окремим своїм діям.

Отже, з огляду на розвиток держави і суспільства, активне формування громадянського суспільства акценти процесуальної відповідальності трансформуються. Якщо на попередніх етапах розвитку матеріального та процесуального права сфера відповідальності була покладена, в основному, в межах «особа – держава», то сьогодні можна говорити про посилення відповідальності «особа-суспільство». Розширення прав особи і гарантія їх реалізації одночасно підвищує відповідальність громадян перед суспільством, і ця відповідальність вже не вкладається в рамки негативної відповідальності. Висновується, що під позитивною відповідальністю у господарсько-процесуальному праві розуміється зобов'язання суб'єкта господарських процесуальних відносин виконувати свої процесуальні обов'язки та використовувати надані процесуальні права.

Література

1. Середюк В.В. Основні підходи до розуміння юридичної відповідальності

у вітчизняній правовій науці. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Т. 1, № 1. С. 59–63.

2. Дашковська О.Р., Яворський В.О., Безсонова К.Д. Позитивна юридична відповідальність: загальнотеоретична характеристика. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2021. Випуск 64. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/08/5-2.pdf>.

УДК 346.9(043.2)

Хлівний Я.М., здобувач вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Нецька Л.С., к.ю.н., доцент

ЗУСТРІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ, ЗАПОДІЯНИХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ПОЗОВУ У ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Застосування заходів забезпечення позову спрямоване на припинення порушень та забезпечення виконання майбутнього судового рішення, з використанням заходів процесуального примусу. Застосування примусу передбачає накладення на сторін спору певних обмежень щодо предмету спору. Обмеження стосуються дій, які сторони спору або інші особи можуть вчинити щодо предмета спору. Всі заходи забезпечення позову в господарському процесі в першу чергу направлені на застосування обмежень щодо відповідача, що породжує залежність відповідача та порушує збалансованість прав та інтересів сторін. Задля забезпечення збалансованості та встановлення гарантій захисту прав відповідача було створено механізм зустрічного забезпечення.

У тексті ГПК України визначення поняття зустрічного забезпечення відсутнє, тому для кращого розуміння необхідно проаналізувати визначення науковців. На думку Н.С. Алексєєвої, зустрічне забезпечення - це визначені процесуальним законом заходи осіб, які спрямовані на захист відповідача від недобросовісних дій позивача в процесі забезпечення позову та гарантують відшкодування заподіяних забезпеченням позову збитків [1]. Л.А. Островська визначає зустрічне забезпечення як гарантію відшкодування можливих збитків, що надається відповідачу [2].

Цей елемент є свого роду важелем стримування та противаги, оскільки позивач перед зверненням до суду з заявою про забезпечення позову розуміє, що, у разі неправомірного застосування таких заходів, відшкодування збитків буде за його рахунок. Враховуючи викладене можна запропонувати і власне визначення. Отже, зустрічним забезпеченням є судова вимога до заявника, яка спрямована на